
Jyrki Männistö

Sivistyksen vai käytännön tarve? Uusia oppikouluja haluttiin ja vastustettiin 1900-luvun alun Suomessa

Ennen itsenäistymistä autonomisessa Suomessa oli 151 oppikoulua (keskikoulua ja lukiota), mutta talvisodan syttyessä koulujen määrä oli noussut kolmessakymmenessä vuodessa jo 233:een. Oppikouluja perustettiin autonomian lopulla 1910-luvulla vain vähän yli kymmenen. (Kiuasmaa 1982, 86, 229.) Uusien koulujen vähäinen perustaminen johtui Venäjän Suomessa harjoittamasta koulupolitiikasta. Tällöin elettiin ns. toista venäläistämiskautta, johon ei luonnollisesti sopinut separatistinen suomalainen koulupolitiikka. Keisari ei ollut edes hyväksynyt kansakoululaisten oppivelvollisuuden aloittamista, vaikka Suomen eduskunta oli tästä jo päättänyt.

Suomen koulupolitiikka oli osa kansallismielisen politiikan ydintä. Suomalaiset olivat pyrkineet 1800-luvun loppupuolella nostamaan oman kielensä ja kulttuurinsa asemaa. Varsinkin erinomaisia kulttuurisaavutuksia kiiteltiin ympäri maailmaa. Mutta Venäjä pelkäsi Suomen harjoittaman politiikan johtavan muidenkin keisarikunnan vähemmistökansojen separatismiin ja heikentävän oman valtionsa puolustusta ja ulkopolitiikkaa. Suomen oppikoulujen lisääntymisen olisi merkinnyt koulutetun väestön kasvua ja siten uhkaa Venäjälle.

Itsenäistyminen avasi koulun portit

Venäjän vallankumoukset jouduttivat Suomen separatistit voittoon ja siten maamme irtautumiseen suvereeniksi valtioksi vuonna

1917. Vielä saman vuoden 1917 puolella eduskunnalle annettiin v. 1911 toteuttamatta jääneen komitean esitykset yksityiskoulujen perustamisesta ja valtionavuista. Yksityisoppikoulut halusivat Pietiäisen mukaan irti tilapäiskoulujen leimasta ja sitä paitsi ne olivat jo osoittaneet nuoresta iästään huolimatta elinvoimansa (Pietiäinen 1995, 79).

Venäjän kielen tuntimääriä oli oppikouluissa luonnollisesti nostettu ja historiaa oli opetettu osittain venäjäksi autonomian ajan lopulla. Tästä kärsivät ennen muuta lyseot ja niiden oppilaat. Moni lukiolainen (mm. Urho Kaleva Kekkonen) vastusti venäläistämispoliitiikkaa eikä siksi opiskellut venäjän kieltä, vaan mieluummin jäi luokalle. Keisari Nikolai II:n kukistuttua alettiin Suomessa välittömästi keväällä 1917 vähentää lyseoiden venäjän kielen viikkotuntimääriä. Lukusuunnitelmien muuttaminen venyi kuitenkin vuodella 1918 sodan vuoksi. Klassillisen lyseon lukusuunnitelmasta venäjä saatiin silloin poistettua kokonaan (Hbl 27. ja 29.7.1922, Kiuasmaa 1982, 633-635).

Yksityisoppikoululaki ja valtionapu etenivät eduskunnassa myös vauhdilla. Edes uutta eduskuntaa ei vielä oltu valittu, vaan vanha ns. tynkäeduskunta hyväksyi lait tammikuussa 1919 ja valtionhoitaja Mannerheim vahvisti ne maaliskuussa 1919. (VP 1918 As. kirj. III, 2, AsK 1919 n:o 26 s. 1-9 ja n:o 30, 5.3.1919 s. 7-8, ks. myös HS 30.3.1919.)

Miksi yksityisoppikoulukysymys haluttiin ratkaista näin nopeasti? Nuorsuomalainen koulumies, filosofian tohtori Oskari Mannerteree sanoo, että yksityiskoulujen säädökset olivat vanhentuneet Suomen itsenäistyttyä. Monet yksityiskoulut olisivat myös joutuneet lopettamaan toimintansa ilman valtionavun lisäystä. Ensimmäisen maailmansodan aiheuttama inflaatio oli tuhonnut niiden talouden, jota ei voinut korjata tuntuvilla lukukausimaksujen korotuksilla. Opettajatkin tarvitsivat palkankorotuksia, koska elinkustannukset nousivat. Sitä paitsi yksityiskouluja kannatti pönkittää valtiontukea lisäämällä, koska se oli valtiolle edullisempaa kuin

omien koulujen laajentaminen ja lisääminen. (HS 24.1.1918, O. Mantere.)

Aiemmin oppikoulujen perustamiseen tarvittiin lupa senaatin talousosastolta ja kenraalikuvernööriltä, joka hyvin usein tyrmäsi haaveen uudesta koulusta. Nyt talousosastoa vastaava valtioneuvosto yksin päätti koulun perustamisesta kuunneltuaan kouluhallitusta. Yksityiskoulujen perustamispaine oli kasvanut autonomian lopulla. Paine piti päästää purkautumaan itsenäisessä maassamme ilman vieraan vallan monimutkaista byrokratiaa.

Pietiäisen mukaan oppikoulu oli myös menettänyt jo tällöin säätyläiskoulun leiman (Pietiäinen 1995, 81). Kouluhalukkaita oppilaita oli siten kaikissa yhteiskuntaryhmissä. Kaarninen on puolestaan sitä mieltä, että oppikoulu oli vielä yläluokkien lasten koulutuspaikka, jossa heille turvattiin hyvä yhteiskunnallinen asema. Hän perustelee mielipidettään tilastotiedoilla, joiden mukaan vuonna 1910 ikäluokasta 7 % aloitti oppikoulun ja vuonna 1920 vain 9 %, mutta 1930 jo 15%. Kaupunkien keskiluokka, varakkaat maanviljelijät ja kaupunkityöväestö lähettivät jo tällöin lapsiaan oppikouluun. (Kaarninen 1995, 149) Oikeistokin kuulutti keskikoulun käyneiden ja ammattiosaajien arvostusta, sillä pelkkä lukeneisuus ei taannut sivistyneisyyttä. (US 15.8.1920, vrt. Hbl 27.8.1921.) Tällöin kuitenkin vielä moni lahjakas lapsi jäi oppikoulun ulkopuolelle, koska kotona ei ollut varaa hänen koulunkäyntiinsä eikä rahoittajaakaan löytynyt.

Toisaalta Kaarninen kertoo, että Suomessa työväestö suhtautui myönteisesti lastensa kouluttamiseen verrattuna Englannin ja Keski-Euroopan työväestöön. Suomessa oppikoululaisten osuus oli tällöin myös pohjoismaisessa vertailussa väkilukuun nähden korkea: 1000 asukasta kohden 13, Ruotsissa 12, Norjassa vain 10 ja Tanskassa 15 (Kaarninen sama, ks. myös Kuusterä 1986, 134). Suomen kansallismielinen koulupolitiikka oli ylittänyt eri yhteiskuntaluokat hyvin menestyksekkäästi. Tämän huomasivat myös yhtenäiskoulupolitiikan kannattajat, jotka alkoivat entistä äänekkäämmin toimia sekä päättäjinä että sanomalehtien palstoilla. (Ks.

esim. HS 20.8., 21.8., 23.8. ja 13.11.1919 sekä 15.9.1923.)

Oppikoululaisten enemmistö kävi yksityiskoulua jo vuonna 1919, jolloin oppikoululaisia oli kaikkiaan 26 627 ja ennen talvisotaa heidän lukumääränsä oli noussut 57 783:een. Vastaavina vuosina Suomen väkiluku oli 3.1 milj. ja 3.7 milj. (Suomen taloushistoria 1983, 19). Itsenäinen Suomi tarvitsi uusia osaajia ja siten uusia oppikouluja. Maamme oma ulkopolitiikka, maanpuolustus, virkakoneisto, laajeneva koululaitos ja vapaa sivistystyö sekä talouselämä vaativat lisää koulutettua työvoimaa. Näin ajattelivat etenkin ne, joiden koulupoliittikka jo 1800-luvulla oli tähdännyt suomenkielisen sivistyneistön määrän ja laadun kasvattamiseen. He uskoivat, että "valtion oli tuettava yksityisten vapaaehtoisten sivistystahtoa, koska se tuotti hyötyä, myös taloudellista, valtiolle ja yhteiskunnalle". (Pietiäinen 1995, 81.)

Suomalaisten mielestä kaikkien lapsien kuuluisi saada ainakin perusopetusta eli käydä kansakoulua. Emämaamme Venäjä ei tähän suostunut 1900-luvun alussa omien poliittisten intressiensä vuoksi, joten se ei hyväksynyt oppivelvollisuusjärjestelmän kuten ei uusien oppikoulujenkaan perustamista 1910-luvulla. Oppivelvollisuutta pidettiin Suomessa niin merkittävänä koulupoliittisena tekijänä, että se kirjattiin jopa itsenäisyysenaatin ohjelmaan. Kansakoululaisten oppivelvollisuus kuitenkin pitkittyi aina vuoteen 1921 kevään 1918 sodan ja sitä seuranneiden poliittisten kiistojen sekä valtion niukkojen rahavarojen vuoksi. (Ks. esim. Männistö 1994, 19-21 ja 99-105.)

Nuorella valtiollamme oli runsaasti "perustamismenoja". Eivät vain oppilaitokset ja virkamiehet aiheuttaneet kustannuksia, vaan valtion varoilla oli rahoitettava puolustusvoimia, maanteitä, rautateitä, valtion yrityksiä ym. Valtionverotuksessa 1920-luvun alussa käyttöön otettu progressio lisäsi tosin huomattavasti verotuloja, mutta valtionvelkaa oli myös kasvatettava jatkuvasti, koska uudella valtiolla oli niukasti pääomia ja koska kansantaloutemme rakentui suurelta osalta maa- ja metsätalouden varaan.

Yksityisten oppikoulujen perustaminen oli myös valtiolle edullisempi ratkaisu kuin valtion koulujen perustaminen. Yksityisen oppikoulun oppilas maksoi vain kolmanneksen valtion lyseolaiseen verrattuna. Uuden koulun tuli toimia myös omin varoin kaksi ensimmäistä vuotta. Näin valtio yritti varmistaa, että koulu perustettaisiin "paikkakunnan todellisen sivistystarpeen vuoksi" ja ettei syntyisi liikaa keskenään kilpailevia kouluja (Pietiäinen 1995, 81-82).

Yksityisoppikoulujen määrä kasvoi

Seuraavassa taulukossa on vuosien 1919–1939 oppikoulujen (ok) määrät ja kasvu (%). Yksityiskoulujen lukumäärät sisältävät myös kunnalliset koulut, koska molempien koulujen asema oli samantapainen. (Kiuasmaa 1982, 229, vrt. Pietiäinen 1995, 88, Teperi-Salminen 1993, 582 ja STVK 1940, 226-227.)

Lukuvuosi	1918-19	1923-24	1929-30	1935-36	1938-39
kasvu %					
Valtion ok 62	55	66	83	89	89
Yksityisok 38	104	121	147	143	144
Yhteensä 100	159	187	230	232	233

Taulukosta näemme, että valtion oppikoulut ovat lisääntyneet yli puolitoista kertaa yksityisiä enemmän. Todellisuudessa valtiolle siirtyi 23 yksityistä oppikoulua ja kymmenkunta lopettanutta yksityiskoulua ei näy tässä tilastossa.

1920-luku oli Pietiäisen mukaan yksityisoppikoulujen kulta-aikaa. Kasvavat oppilasmäärät pitivät myös uusien koulujen talou-

den tasapainossa (Pietiäinen 1995, 83-84). Oppikoulu veti puoleensa sosiaalisen nousun väylänä. Oppikouluun menosta tuli suorastaan muoti-ilmiö, jota on yritetty selittää mm. itsenäisyytemme luomalla innolla, moraalin nostolla 1918 tapahtumien raakuuksien jälkeen ja sivistystarpeella.

Kouluhallituksen kouluneuvoksena v. 1924 aloittanut filosofian tohtori Gunnar Sarva kirjoittaa, että jokaisella vanhemmalla oli omat syynsä panna lapsensa oppikouluun. Hänen mielestään kuitenkin erittäin ratkaiseva tekijä oli oppivelvollisuuden käyttöönotto. Kansakoululapset pääsisivät koulusta nyt vain vuoden aiemmin kuin mitä keskikoulun suorittaneet oppilaat. Vanhemmat ymmärsivät, että keskikoulun suorittaminen antoi paremmat eväät kuin kansakoulu heidän lapsilleen elämässä selviämiseen. (HS 15.9.1923, G. Sarva). Keskikoulu antoi myös oppilaille ja heidän vanhemmilleen yhden vuoden lisäaikaa miettiiä tulevaa ammattia.

Myös aatteelliset syyt, joihin voidaan lukea kielelliset syyt, ajoivat perustamaan oppikouluja. (HS 5.9.1922.) Monet suomenkieliset ja etenkin aitosuomalaiset eivät voineet hyväksyä, että heidän lapsiensa oli vaikeampi päästä oppikouluun kuin ruotsinkielisten lapsien. Suomalaiskansalliset motiivit saivat siten suomalaisuuden aktiivikannattajia perustamaan yksityisoppikouluja ruotsinkielisiin kaupunkeihin, mm. Vaasaan v. 1923, Pietarsaaren v. 1928 ja Loviisaan v. 1929, ja myös ylläpitämään niitä. (Pietiäinen 1995, 94.)

Maaseudun asukkailla ja työväestöllä oli myös kasvava tarve koulutukselliseen tasa-arvoon. Vanhemmat halusivat kouluttaa lapsensa kotipaikkakunnalla, koska lapsen lähettäminen muualle, varsinkin kaupunkiin, oli kallista. Käymällä maaseutuoppikoulua lapsi ei myöskään vieraantuisi "maahengestä". Oppikoulu nostaisi paikkakunnan koulutustasoa ja lisäisi imagoa. Varsinkin eteläpohjalaiset vanhemmat perustivat runsaasti yksityisiä maaseutuoppikouluja, mihin heitä innosti Lapuan yhteiskoulun johtajan Hilja Riipisen esimerkki ja toimeliaisuus. (Pietiäinen 1995, 90-95.)

Helsinkiläisnäkökulmasta katsottuna yksityisoppikouluja syntyi joka kylään aivan liian nopeasti. Nämä uudet koulut nielivät niin paljon valtionapuja, että entisiä kouluja ei voitu kehittää. Hufvuds-tadsbladetin mielestä parasta olisi, kun maaseudulle perustettaisiin ammattikouluja oppikoulujen sijaan. (Hbl 27.8.1921.)

Tehdaspaikkakunnille nousi uusia yhteiskouluja mm. Mänttään v. 1925. Sen sijaan Tampereella oppilasmäärät kasvoivat poikkeuksellisen hitaasti. Pietiäinen ei ole löytänyt syytä ilmiöön (Pietiäinen 1995, 94). Eräänä selittäjänä voisivat olla vuoden 1918 sodan traagiset vaiheet ja sen jälkiseuraukset. Tampereelle ei saatu uutta oppikoulua, mutta Tampereen suomalaista yhteiskoulua laajennettiin ja lähikuntiin perustettiin yhteiskouluja (Kangasalle v. 1921, Orivedelle v. 1925, Valkeakoskelle v. 1927).

Helsingissä ja Viipurissa eivät kaikki pääsykokeissa hyväksytytkään lapset mahtuneet oppikoulun ylisuuriin luokkiin. Vain kolmasosa hyväksytyistä pääsi Helsingissä aloittamaan valtion oppikoulun. Vanhemmat halusivat lapsensa mieluummin näihin kouluihin, koska niiden lukukausimaksut olivat huomattavasti yksityisoppikoulujen maksuja halvemmat. Yksityisoppikouluihinkin oli tungosta. Tämän kroonisen ilmiön vuoksi aktiiviset vanhemmat perustivat usein opetushenkilöstön avulla yksityisiä oppikouluja näihin kaupunkeihin. Jos kouluhallitus tai valtioneuvosto epäsi lupahakemuksen, niin toimittiin kuten Tampereen seudulla aloittamalla koulu jossakin kaupungin lähikunnassa. Helsinkiläiset pitivät tätä ratkaisua kuitenkin huonona, koska se aiheutti oppilaille liikarastitusta, perheille lisäkustannuksia sekä haittasi kodin ja koulun vuorovaikutusta, joka "on hedelmällisen kasvatustoiminnan perusehtoja". (HS 1.6.1923 ja 5.9.1922, G. Sarva).

Kouluja perustettiin myös sosiaalisista ja filantrooppisista syistä varsinkin Helsinkiin ja Viipuriin. "Lapsia ei haluttu jättää kadulle", koska ammattikoulutuslaitos oli vielä heikko. Lasten siveellisen tahdon kasvattaminen, uskonnolliset lähtökohdat (mm. juutalaisen ja katolisen seurakunnan koulut) ja rajaseutujen puutteelliset olot sekä heimoaate innostivat myös useita maailmankatsomukseensa

uskovia henkilöitä perustamaan yksityisen oppikoulun. (Pietiäinen 1995, 91-94).

Valtio pyrki rajoittamaan oppikoulujen määrää

Koska yksityisoppikoulujen määrä oli lisännyt valtionapumenoja liikaa, niin eduskunta sääti vuonna 1925 uuden valtioapulain, jossa nostettiin keskikoulu- ja lukioluokkien vähimmäisoppilasmääriä. Valtiovalta halusi hillitä uusien koulujen perustamista leikkaamalla koulukustannuksia (AsK 1925 n:o 261, 24.7.1925, n:o 262, 4.8.1925, s. 833-843, vrt. Kiuasmaa 1982, 223, Pietiäinen 1995, 83-84).

Opettajapula alkoi myös olla krooninen jopa valtion lyseoissa. Kouluja syntyi nopeammin kuin uusia opettajia valmistui normaalilyseoista. Oikeisto ei kuitenkaan halunnut laajentaa oppikoulun "opettajavalmistusta" Turkuun, koska Helsingin normaali-koulut ilmoittivat pystyvänsä tyydyttämään opettajatarpeen. Uusi Suomi kauhisteli etenkin maaseutukaupunkien ja asutuskeskusten opettajavajausta. "Opetus oli usein tuuliajolla etenkin oppikoulun pääaineissa äidinkielessä, vieraisa kielissä, uskonnossa ja matematiikassa." Uusi Suomi ja myös Hufvudstadsbladet vaativat sivistysvaltion hallitukselta toimia ongelman ratkaisemiseksi. Opettajapulnan suurin syy olivat liian alhaiset palkat, koska jopa Helsingin kaupunki saattoi maksaa kansakoulunopettajalle parempaa palkkaa kuin valtio lyseon nuoremmalle lehtorille. (US 8.8. ja 25.9.1928, Hbl 27.8.1921 ja 13.8.1922.)

Koulujen suuri määrä innosti lehdistöä keskustelemaan omasta ja puolueensa oppikoulupolitiikasta. Sekä Hufvudstadsbladet että Uusi Suomi olivat huolestuneita yksityisoppikoulujen suuresta lukumäärästä. (US 24.8.1921, US 31.1., 13.3. ja 15.3.1925, Hbl 21.7.1926.) Nimenomaan ruotsalainen kansanpuolue oli vaatinut vuosien 1917 ja 1924 puolueohjelmissaan lisää valtionapuja kaikille ruotsinkielisille kouluille. (Borg 1965, 74 ja 188) Aiemmin mainituista kaikkiaan yli 26000 oppikoululaisesta suomenkielisiä

oli 70 % 1920-luvun taitteessa, mutta 48 000 oppilaan määrästä vuonna 1930 jo yli 80 %. (Kiuasmaa 1982, 239, STVK 1940, 226-227.) Näyttää siltä, että ruotsinkieliset pelkäsivät suomenkielisten oppikoulujen lisääntymistä jopa ruotsinkielisten oppikoululaisten kustannuksella.

Suomalainen puolue vaati vielä vuoden 1906 ohjelmassaan yksityisille oppikouluille riittäviä valtionapuja, mutta sen perijäpuolue kansallinen kokoomus ei kerro vuosien 1918 eikä 1922 ohjelmassaan mitään oppikoulusta (Borg 1965, 41, 143 ja 181). Antti Tulenheimon kokoomuslainen ja maalaisliittolainen hallitus oli tiukasti leikkausesityksensä takana. Molemmat puolueet kannattivat säästäväisyyttä ja niukkoja valtionapuja kouluille. Oppivelvollisuuskoulu oli vienyt näiden puolueiden mielestä liian paljon valtion varoja. Kokoomus halusi kyllä ajaa koulutetun väestön etuja, johon ei tähän aikaan kuulunut koulutettujen määrän liian suuri kasvu.

Etelä-Pohjanmaan nuorsuomalaisen maalaisliiton ohjelmassa vuonna 1906 esitetään, ettei "oppikouluja ylläpidetä liian suurta määrää ja siten ei edistetä oppineen köyhälistön syntyä". Oppikoulusta mainitaan seuraavassa maalaisliiton vuoden 1914 ohjelmassa vain kansakoulukurssiin pohjautuvasta koulusta, joka mahdollistaa siirtymisen ammatilliseen kouluun tai käytännön elämän aloille (Borg 1965, 84 ja 110).

Maalaisliitto seurasi siten vuonna 1925 entistä ja uudempaa ohjelmaansa, jotka vastasivat hallituksen oppikoulupolitiikkaa. Maalaisliiton lehti Ilkka tosin puolusti maaseudun 3- ja 5-luokkaisia keskikouluja asukkaidensa tarpeella saada käytännöllistä opetusta ja tietopuolista sivistystä, ettei kaupungeissa "esiintyisi syytöksiä maaseudun henkisestä alamittaisuudesta". (Ilkka 21.8.1824, 15.6.1926.)

Vasemmisto vaati koulutuksellisen tasa-arvon vuoksi lisää oppikouluja. SDP:n puolueohjelmassa esitetään maalaisliiton tavoin kansakoulua oppikoulun pohjakouluksi. (Borg 1965, 32.) Aitosuomalaisten mielestä vain ruotsinkielisiä oppikouluja oli liikaa.

Ruotsinkielisten oppikoulujen oli siten ratkaistava tämä ongelma. (Pietiäinen 1995, 83-84, SS 10.3.1936.) Edistyspuoluelaiset katsoivat myös, että ruotsinkieliset oppilaat olivat vielä vuonna 1925 paremmassa asemassa kuin suomenkieliset, sillä heillä oli neljäsosa kaikista oppikoulupaikoista, vaikka heidän osuutensa väestömäärästä oli vain kymmenesosa. (HS 4.7.1925.)

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, niin oppikoulut saivat laajaa poliittista tukea nuorsuomalaisilta ja sen jatkajalta kansalliselta edistyspuolueelta. Edistyspuolueen perustamisohjelmassa mainitaan, että "keskikouluuute on toteutettava oppikouluissa ja lukio- luokille on järjestettävä useampia linjoja". Kansakoulusta tuli myös tehdä oppikoulun pohjakoulu. (Borg 1965, 139.) Puolue oli jatkuvasti huolissaan talousvaikeuksissa kamppailevista yksityiskouluista (HS 1.7. ja 2.7.1925 uutinen, 7.7.1925 pääkirj.). Valtion haluttiin ottavan enemmän vastuuta näistä kouluista, koska se ei ollut suostunut perustamaan lisää kouluja, vaan perustaminen oli jäänyt yksityisten harteille. Useimmat talousongelmaiset koulut olivat kaikkien yhteiskuntaluokkien ja aluepolitiikan kannalta merkityksellisiä keskikouluja, jotka edistysmieliset halusivat valtiollistaa.

Koekoulut

Eräs konkreettinen yritys löytää ratkaisu koulupulaan oli keilla uutta oppikoulumallia, joka lyhentäisi oppikoulua. Keski- koulu kestäisi 3 vuotta ja lukio saman verran. Kokeilun päätarkoi- tus oli kuitenkin tutkia sellaisen oppikoulun toimivuutta, joka pohjautui koko kansakoulun oppimäärälle eikä vain muutamaa luokkaan valmistavaa koulua tai kansakoulua. Yhteistä pohja- koulua olivat ajaneet jo 1800-luvulta rahvaan ja maaseudun lapsi- en opetuksen puolustajat. Kuten edellä on mainittu niin itsenäisyy- temme alussa edistysmieliset ja työväenliike, osin myös maalaisliit- to, kannattivat pohjakouluuuta. Varsinkin Yhdysvalloista tuotu- ja koulutuksen tasa-arvovaikutteita pyrkivät juurruttamaan Suo-

meen edistyspuoluealaiset kouluhallituksen johtohenkilöt Mikael Soininen, Oskari Mantere ja Gunnar Sarva.

Kouluneuvos ja tohtori Oskari Mantere kirjoitti kolme pitkää pääkirjoitusta koekouluista puolueensa pää-äänenkannattajaan Helsingin Sanomiin kesällä 1919. Silloinen opetusministeri Soininen oli nimittänyt Mantereen kansa- ja oppikoulu-uudistuskomitean johtoon. Mantere oli laatinut myös puolueensa koulupoliittisen ohjelman (Männistö 2007, 13), joten hänellä oli runsaasti eväitä selittäessään Helsingin Sanomien lukijoille uutta koekoulumallia.

Kirjoituksissa todistellaan pohja- ja koekoulujen tasa-arvo- ja sivistysperustaa sekä opettajien reaktioita. Kansakoulunopettajat yleensä puolsivat koekouluja, koska nämä nostivat heidän arvostustaan pohjakoulunopettajina. Sen sijaan oppikoulujen lehtorit ja opettajat vastustivat. He arvostelivat kansakoulun pohjan tehottomuutta ja kielten opetuksen vähäisyyttä, joiden he pelkäsivät johtavan sivistystason laskuun. Mantere lohduttaa oppikoulunopettajia sillä, että koekoulut noudattaisivat paljolti oppikoulujen toimintatapoja ja normeja. Hänen mukaansa vain kokeilemalla ja vertailemalla koetuloksia oppikoulun vastaaviin saataisiin selville todelliset vaihtoehdot. Mantere toivoo, että koululaitosta voitaisiin uudistaa ”suurempaa yhteiskunnallisuutta vastaavaan muotoon”. (HS 20.8., 21.8. ja 23.8.1919, O. Mantere.)

Kokeilun aloittivat heti syksyllä 1919 Helsingin ja Jyväskylän koelyseot sekä parin vuoden kuluttua Kauhavan yksityinen 3-vuotinen keskikoulu. Varsinkin Pohjanmaalla ottivat monet keskikoulut 1920-luvun puolessa välissä tämän uusimuotoisen opetus suunnitelman käyttöön. (Teperi – Salminen 1993, 144, 167, Kiuasmaa 1982, 256-257, Pietiäinen 1995, 148-149.) Maalaisliittolaiset luonnollisesti halusivat edullisen 3-vuotisen keskikoulun maaseudun kouluksi. He korostivat, että koulun lukusuunnitelmaa muuttamalla aiempaa käytännöllisemmäksi siitä kehittyisi ”yleinen kansankoulu”. Opinahjo ei saisi olla virkamieskoulutuslaitos, mihin suuntaan uskottiin päästävän ruotsinkielen poistamisella lukusuunnitelmasta.

Kouluille toivottiin kuntien tukea, että saataisiin keskikoulun käyneitä lisää maaseudulle. Kuitenkaan kouluja ei pitänyt perustaa liikaa, ettei syntyisi oppilaspulaa. Ainakin Etelä-Pohjanmaalla näitä kouluja oli Ilkan tietojen mukaan riittävästi. (Ikka 15.6.1926.) Hufvudstadsbladet oli pahoillaan, että ruotsinkieliset oli jälleen unohdettu, koska ensimmäiset koekoulut olivat vain suomenkielisiä. (Hbl 13.8.1922.)

Kokeilukoulut saivat vasta vuoden 1925 valtion budjettiin ensimmäiset määrärahasensa. Niiden vakinaistaminenkin venyi aina vuoteen 1928, koska oikeistopuolueet ja osa keskustalaisista pelkäsivät uusimuotoisten oppikoulujen "salakuljettavan" yhtenäiskoulujärjestelmän maahamme. (HS 20.6.1925 uutinen, Kiuasmaa 1982, 254-256.) Pelko osoittautui turhaksi yli 40 vuodeksi, sillä uusimuotoisia valtion ja yksityisiä oppikouluja oli 1930-luvun lopulla alle 40. Valtio muutti jopa uusimuotoiset koulunsa kahdeksanluokkaisiksi lyseoiksi 1950-luvulla. Yksityiskoulut sen sijaan suosivat sotien jälkeen tätä koulumuotoa, sillä niiden määrä nousi 1940-luvun lopulla 50:een. (Kiuasmaa 1982, 257.)

Lisää leikkauksia

Pula-aika iski rajusti Suomen talouteen 1930-luvun taitteessa. Maamme ulkomaankaupan päätuotteet, metsäteollisuustuotteet, olivat suhdanneherkkiä. Puun hinta romahti lähinnä itäisen Euroopan raakapuun tunkeuduttua maailmanmarkkinoille jo 1920-luvun loppulla. Velkaantuneet maa- ja metsätaloudenharjoittajat eivät saaneet talouttaan kuntoon, kun lisäksi Yhdysvalloista levinnyt lama suisti Euroopankin talouden kriisiin, jonka kärsimykset tunkeutuivat väistämättä koulumaailmaan.

Useat työttömien ja varattomien vanhempien lapset joutuivat lopettamaan oppikoulunsa kesken. Julkinen sektori eli valtio ja kunnat eivät saaneet tarpeeksi verotuloja koulumenojen kattamiseen, joten ne pyrkivät ottamaan lisää velkaa ja supistamaan kustannuksiaan.

Uusia oppikouluja perustettiin tähän aikaan todella vähän kuten edellä esitetystä taulukosta käy ilmi. Yksityisten oppikoulujen määrä näyttäisi jopa laskeneen, mutta todellisuudessa yksityiskouluja otettiin valtion haltuun ja lakkautettiin. (Teperi-Salminen 1993, 570-571.) Vuosina 1930-1934 perustettiin vain 8 yksityistä oppikoulua (Pietiäinen 1995, 105).

Yksityisoppikoulujen luokkakohtaisia valtionapuja leikattiin vuodesta 1932 alkaen noin 18-23 % ja lisäksi koululuokkien oppilasmääriä nostettiin. Eduskunta ja hallitus katsoivat, että etenkin maaseutuoppikouluja oli perustettu liikaa. (Kiuasmaa 1982, 223-224 ja 274-276, AsK 1932 n:o 27, 22.1.1932, s. 120-123.) Pietikäisen mukaan yksityiskouluille nämä päätökset olivat raskaita ja kohtuuttomia, koska valtionapuja leikattiin pysyvästi eikä määrääkaikaisesti. Pelättiin jopa koulujen ulkopuolelle jääneen "toimettoman nuoren polven" kasvavan liian suureksi joukoksi ja yhteiskuntamoraalin laskevan. Pulavuosina yksityiskoulut elivät valtionapujen suhteen kuin veitsenterällä viranomaisten pohtiessa näiden koulujen oikeutta valtionapuun, koska ylioppilastulva ja "oppinut köyhälistö" sekä henkisen alan työttömyys olivat tosiasioita. (Pietiäinen 1995, 85.) Sosiaalidemokraatit puhuivat jo muutama vuosi aiemmin kehnossa tilassa olevasta "sivistyneestä köyhälistöstä". He kehottivat "käden ja hengen" työntekijöitä liittoutumaan "rahavaltaa ja pääomaa vastaan", koska ne molemmat olivat samassa asemassa. (SS 1.9.1927.) Ruotsinkieliset olivat huolissaan ennen muuta opettajien palkanalennuksista. Heidän mielestään valtio osoitti palkkaleikkauksilla "sivistysvihollisuutensa". (Hbl 11.9.1931.)

Koska keskikoulun luokkaoppilaskoko nousi 20:een ja lukio-
luokkien koko 15:een, niin rehtoreiden täytyi saada lisää oppilaita valtionapuehtojen täyttämiseksi. Kiuasmaa väittää, että maaseudun yhteiskoulujen rehtorit kiersivät 1930-luvun alussa lähikylissä houkuttelemassa uusi oppilaita koulunsa talouden pelastamiseksi. (Kiuasmaa 1982, 274-276.)

Pietiäinen ja Kaarninen ovat hieman eri mieltä kuin Kiuasmaa. Pietiäisen mukaan täytyy muistaa, että maaseudulla mentiin oppikouluun myös viidenneltä ja kuudennelta luokalta. Vanhemmat laittoivat lapsensa vielä varmuuden vuoksi oppikouluun kansakoulun päätyttyä, koska he pitivät oppikoulua sosiaalisen nousun parempana väylänä kuin ammattikoulua. (Pietiäinen 1995, 112-113.) Kaarninen kirjoittaa, että opettajat yrittivät yleensäkin ohjata lahjakkaita työläistäustaisia lapsia opintielle. Samalla he halusivat etenkin pienillä paikkakunnilla turvata oppikoulun olemassaolon ja huolehtia siitä, ettei paikallisen opinahjon oppilasmäärä pudonnut liikaa. (Kaarninen 1995, 148.)

Koulumaailman valtiontuista kamppaili oppikoulun kanssa kansakoulu, jonka menot olivat nousseet oppilasmäärien ja koulujen lisääntyttyä oppivelvollisuuden leviämisen mukana. Kansakoulumenoja kauhisteltiin sekä eduskunnassa että sanomalehdissä. Yhteensä koulumenot olivat kasvaneet v. 1922-1929 lähes kaksinkertaisiksi, mutta maatalousmenot olivat nousseet jopa nelinkertaisiksi.

Eduskunta leikkasi joka tapauksessa molempien koulu-
muotojen valtionapuja. Kansakoulu kärsi oppikoulua enemmän
pula-ajan taloudesta. Koulurakennustukien karsimisien ja muiden
säästötoimien ohella pudotettiin kansakoulunopettajien palkkoja 5
%, jatko-opetus keskeytettiin kahdeksi vuodeksi ja lisättiin opet-
tajien viikottaista opetusvelvollisuutta ilman lisäkorvausta sekä ns.
supistettujen kansakoulujen määrää kasvatettiin yli kaksinkertai-
seksi. Valtion kansakoulumenoja alennettiin vuosina 1930-1932
kaikkiaan noin viidenneksellä. (Männistö 1994, 181-182.)
Oppikoulumenot laskivat kokonaisuudessaan hyvin vähän, koska
niitä paisuttivat yksityiskoulujen lukumäärän aiheuttamien tukien
lisääntymisen ohella valtion haltuun siirtyneet koulut. Sen sijaan
lukuisat yksityiset oppikoulut olivat todella ahtaalla, koska valtion-
apujen pienenemistä oli talouspulan vuoksi hankala paikata yksi-
tyisellä rahoituksella. Oppikoululaisten vanhempien oli aiempaa

enemmän kerättävä kouluilleen lisätuloja talkoilla ja erilaisilla “tempauksilla”.

Julkisessa sanassa koulujen leikkaus- ja säästötoimet ymmärrettiin välttämättöminä toimina. (Esim. US 21.6. ja 26.6.1935, Hbl 29.8.1931.) Oikeisto ei ollut kuitenkaan yhtä mieltä näistä asioista, sillä paikalliset patriootit puolustivat omien kotikontujensa “sivistyslinnakkeita”. Esimerkiksi Lapuan yhteiskoulun rehtori, kokoomuslainen ja sittemmin IKL:n poliitikko Hilja Riipinen tunnettiin eduskunnassa “yksityiskoulujen kansanedustajana”. Vähävaraisten koulunkäynnistä huolestuneet sosiaalidemokraatit uskoivat tämän kansanosan koulunkäynnin vaikeutuvan entisestään. (Pietiäinen 1995, 84, SS 10.3.1936.) Sen sijaan hallitusvastuun kantajat maalaisliitto ja edistyspuoluelaiset halusivat supistaa oppikoulun menoja ja suunnata koulutusta aiempaa enemmän käytännön aloille. (HS 8.5. ja 5.9.1931, Pietiäinen 1995, 84.) Tosin maalaisliittolaiset muistuttivat, että koulujen talousongelmat johtuivat kaupunkikoulujen suurista kustannuksista, minkä vuoksi kaupungeissa oli tehtävä suurimmat supistukset. (Ilkka 30.10. ja 9.12.1931.)

Vuosien säästökuurit helpottivat vähitellen taloustilannetta ja vientikin alkoi taas vetää. Pula-ajan lauettua 1930-luvun puoleen väliin mennessä valtion varat riittivät myös oppikoulujen valtionapujen suurentamiseen. Velkaantuneet yksityisoppikoulut ottivat vuoden 1935 lopulla helpottuneina vastaan valtionapujen pienen lisäyksen ja luokkakohtaisten minimioppilasmäärien palauttamisen vuoden 1925 tasolle. (AsK 1935 n:o 417, 20.12.1935, s. 933-934, AsK 1936 n:o 10, 10.1.1936, s. 133-134, Pietiäinen 1995, 85, Kiuasmaa 1982, 276.)

Toisaalta valtiovalta halusi rajoittaa uusien yksityiskoulujen lisääntymistä muuttamalla näiden koulujen perustamis- ja ylläpitoehtoja. Hallitus oli perustellut esitystään mm. oppilastulvalla ja koulutettujen työttömyydellä. Hufvudstadsbladet oli erittäin tyytyväinen hallituksen esitykseen. Lehti pahoitteli vain sitä, ettei asiaa oltu toteutettu jo vuoden 1919 yksityisoppikoululain yhteydessä. (Hbl 2.11.1934.) Esimerkiksi ylioppilaiden määrä oli noussut 10

vuodessa kaksinkertaiseksi ja Uuden Suomen mukaan jopa sata historianopettajaa oli nyt työttömänä. (US 11.11.1934.) Näin ollen valtioneuvosto sai tämän jälkeen päättää tarveharkinnan mukaan, milloin uusi koulu perustetaan tai vanhempaa koulua laajennetaan lukioluokilla. (AsK 1935 n:o 145, 5.4.1935, s. 359.) Hallitus siis saneli, oliko koulu paikkakunnan sivistystarpeen vaatima tai oliko sen ylläpitoon olemassa taloudellisia edellytyksiä.

Yksityiskouluväki oli kuitenkin tyytyväinen tähän lainmuutokseen, koska "elävät koulut" oli jätetty rauhaan ja uusien koulujen perustamista oli vaikeutettu. (Pietiäinen 1995, 85.) Se uskoi selvästi, että valtiiovallan toimenpiteet rauhoittavat liiaksi paisuneet syytökset tarpeettomista yksityiskouluista ja verovarojen tuhailusta. Samoin kokoomuksen Uusi Suomi näki hyväksi suomenkielisten keskikoulujen määrän kasvattamisen, mutta koska yksityisoppikouluja perustettaessa oli jopa käytetty väärin valtion varoja, niin hallituksen valtaa oli tässä asiassa lisättävä. Rajoitukset eivät koskeneet lehden mukaan enää ruotsinkielisiä, sillä heillä oli oppikouluja yli väestömääränsä todellisen sivistystarpeen. (US 11.11.1934.)

Oppikoulujen kokonaismäärä ei siis lisääntynyt 1930-luvun lopulla, sillä valtio otti haltuunsa muutaman yksityiskoulun ja kaksi koulua lopetti toimintansa. (Teperi-Salminen 1993, 570-571.) Viimeksi mainituista kuuluisin oli Eiran yhteiskoulu. Pietiäinen kertoo, että oppilaitos lakkautettiin, koska sen opettajat ja oppilaat jättivät koulunsa erimielisyyksien vuoksi. (Pietiäinen 1995, 101.)

Suomen talous kasvoi hyvää vauhtia ja maatilatkin tuottivat huippusadot hyvien säiden ansiosta 1930-luvun lopulla. Valtion tulot kasvoivat reippaasti menoja enemmän. Valtio pystyi jopa lyhentämään pula-aikana kertyneitä velkojaan. (Vrt. Suomen taloushistoria 1983, 357-359.) Koulut hyötyivät myös nousukauden taloudesta. Eduskunta jopa palautti, tosin yhden äänen enemmistöllä, yksityiskoulujen valtionavut kokonaan lamaa edeltäneelle tasolle. (VP 1938 liitteet, aloite n:o 16 ja 28, AsK 1938 n:o 463,

30.12.1938, s. 1174, Pietiäinen 1995, 86.)

Euroopan poliittinen ilmasto oli jo tällöin kylmentynyt. Totalitaariset järjestelmät olivat voittaneet nuoret demokratiat useimmissa Euroopan maissa. Laajentumishakuiset valtiot veivät maailman sotaan, jolta ei Suomikaan voinut välttyä, vaikka maamme monet päättäjätäkään eivät uskoneet sodan mahdollisuuteen.

Yksityiskoulutkin saivat nauttia vain vuoden kohtuullisista valtiontuista, sillä talvisodan puhkeaminen vaati jälleen palaamaan säästäväisyyslinjalle. (AsK 1939 n:o 481, 18.12.1939, s. 1227, Pietiäinen 1995, 86, Autio 1986, 283-284, Kiuasmaa 1982, 276.)

Käytännöllisyys

Oppikoulun täytyi "johdattaa kasvattinsa eurooppalaisen kulttuurin tuntemiseen ja omaksumiseen". Nämä olivat Kiuasmaan mukaan 1920- ja 1930-luvun oppikoulun keskeiset opetustraditiot, joita valtion lyseot pitivät vahvemmin esillä kuin uudet yksityisoppikoulut. (Kiuasmaa 1982, 296-297.)

Ruotsinkieliset korostivat usein myös oppikoulujen suuriarvoista sivistystehtävää. (Hbl 11.9.1931, 2.11.1934 ja 3.9.1937.)

Näiden tehtävien ohella koulu ei voinut sulkea oviaan aikakauden poliittisten liikkeiden ja nuorisoliikkeiden vaikutukselta. Oppikoululaisia oli mukana suojeluskuntatyössä, pikkulotissa, partioliikkeessä, raittius- ja urheiluseuroissa, Akateemisessa Karjala-Seurassa ja myös lapuanliikkeessä.

Kouluhallitus ja valtiovalta pyrkivät kielloillaan hillitsemään koulussa ja koulutiloissa lapuanliikkeen innostamaa puoluepoliittista toimintaa. (Ks. Pietiäinen 1995, 141-142, Kiuasmaa 1982, 300-308, AsK 1936 n:o 105, 21.2.1936.) Sosialidemokraattikin ihmetteli, miten monet "sivistyneiksi itseään kutsuvat marssivat fascismin ja natsismin mukana" epäilemättä "ihailtujen johtajien heikkoa koulusivistystä". (SS 8.3.1939.)

Suomen poliittista puolueista maalaisliitto, edistyspuolue, RKP

ja jopa välillisesti kansallinen kokoomus määrittivät puolueohjelmissaan 1930-luvulla oppikoulun erääksi keskeisimmäksi tehtäväksi "valmistaa oppilaat käytännöllisille toimialoille". (Borg 1965, 232, 249, 264, 271, Hbl 15.10.1936.)

Kiuasmaan mukaan uusimuotoinen yhteislyseo ei vastannut tähän haasteeseen, vaan oli puhdas tietokoulu. Käytännöllisyys ei ollut enää vain käsityötä ja kotitaloutta, vaan liikuntaa, maastoleikkejä ja suunnistusta, jotka olivat ristiriidassa vallitsevan lukusuunnitelman kanssa. Suomeen saapui Keski-Euroopasta jo 1920-luvulla uudenlainen opetusmalli, joka johti suomalaiskansallisen hengen voimistumiseen ja heimoaatteen opettamiseen. Natsi-Saksasta 1930-luvulla levinnyt työ- ja johtajuuskasvatus jäivät täällä väheisemmiksi, mutta ne voimistivat maanpuolustusta ja patriotismia. Anglosaksisesta maailmasta tuli aluksi yksityiskouluihin sosiaalisuus-, eurooppalaisuus- ja ihmisyyssajattelu. (Kiuasmaa 1982, 312-315.)

Suomen oppikouluissa oli ennen sotia muutamia piirteitä, jotka vaikuttavat vielä nykyiseenkin koulupolitiikkaan. 1930-luvun puolessä välissä oppikouluja oli harvassa maaseudulla sekä itä- ja pohjoisosassa maamme. Maaseudulla asui tällöin vielä 69 % suomalaisista. Esimerkiksi Uudellamaalla oli yksi oppikoulu jokaista 10 000 asukasta kohden, mutta Kuopion läänissä 29 000 asukasta kohden eli kolme kertaa vähemmän. (Vrt. Kiuasmaa 1982, 232.) Tämän seurauksena alueellisen tasa-arvon vuoksi kouluja alettiin perustaa ympäri maata. Rajaseutujen koulujen toiminnan jatkuvuus myös turvattiin ottamalla yksityiskouluja valtion haltuun. (Pietiäinen 1995, 104.) Valtio tuki myös rajaseudun kansakoulujen toimintaa. Rajaseudun asuttamisella ja erityistukemisella oli maassamme pitkäaikainen traditio, sillä ainakin jo Kustaa Vaasa pyrki asuttamaan itärajaa antamalla uudisasukkaille verohelpotuksia. Itä-Suomen kiinteä asutus auttoi maamme puolustamista.

Suomen oppikoulujen erityispiirteisiin kuuluu myös tyttöjen suuri oppilasosuus. Jo lukuvuonna 1910-11 tyttöjä oli oppikoulus-

sa poikia enemmän eli 50.6 %, lukuvuonna 1929-30 heitä oli 54.8 %. Tyttöjen osuus notkahti hieman pula-aikana, mutta alkoi jälleen nousta vuoden 1935 jälkeen. (Ks. Kaarninen 1995, 150, STVK 1940, 226-227.)

Varsinkin Helsingissä vähävaraisten ja varattomien vanhempien tyttöjä tungeksi valtion kouluihin, koska he eivät voineet hakeutua yksityisoppikouluihin korkeiden lukukausimaksujen vuoksi. Pääsykokeissa hyväksyttyjä tyttöjä jäi koulujen ovien ulkopuolelle muutama luokallinen tilanpuutteen vuoksi 1920-luvun alussa. Näissä kouluissa opiskeltiin myös "etehisessä, käytävillä sekä vuoroluvussa", Uusi Suomi kertoo ja vaati uuden valtion tyttökoulun perustamista. (US 21.2.1923.) Hufvudstadsbladetin mielestä ruotsinkielisissä kouluissa oli ylisuuria oppilasryhmiä ja siksi oli pääkaupunkiin perustettava ruotsinkielisiä kouluja. (Hbl 21.7.1926 ja 11.9.1931.) Hufvudstadsbladetin kirjoituksista voi päätellä, että uusia kouluja saivat nimenomaan suomenkieliset koululaiset.

Muiden kuin ylempisäätyisten tyttöjen tavallinen koulunkäynti oli suomalaisessa yhteiskunnassa alkanut jo 1800-luvulla. Tällöin aloittaneet kansakoulut oli tarkoitettu tytöille ja pojille. Naisilla ja tytöillä oli muutenkin talonpoikaisyhteiskunnassa tarpeellinen asema, koska he joutuivat tekemään töitä perheen elannon vuoksi siinä missä miehet ja pojatkin. Maaseudulta lähti runsaasti nuoria naisia ja tyttöjä kaupunkeihin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä (Suomen taloushistoria 1983, 26). Heitä houkuttivat muuttamaan työpaikkojen lisäksi kaupunkien maaseutua paremmat palvelut, myös koulutus, ja yhteiskunnallisen nousun mahdollisuudet. Naisten ja tyttöjen tilanne ei yleensä useinkaan huonontunut kaupungeissa maaseudun oloihin verrattuna.

Vuosien 1856 ja 1872 koulujärjestykset lisäsivät varsinaisten tyttökoulujen ja suomenkielisten oppikoulujen määrää. "Amerikan malliset", pojille ja tytöille tarkoitettut yhteiskoulut tulivat myös maamme 1880-luvulla.

Suomen ensimmäiset naisylioppilaat Maria Tschetschulin ja Emma Irene Åström, josta tuli myös maamme ensimmäinen nais-

puolinen filosofian kandidaatti, todistivat naiskasvatuksen mahdolliseksi 1870-luvun alussa ja innostivat esimerkillään tyttöjä pyrkimään kouluun. Venäjä ei kuitenkaan heti vakuuttunut naisylioppilaidemme tarpeellisuudesta. Suomen kaksi seuraavaa naisylioppilasta saivat suorittaa tutkintonsa vasta 1880-luvun puolessa välissä.

Naiset saivat jo 1860-luvulla myös oikeuden päättää omista asioistaan ja heidän perintöoikeutensakin koheni. Naisemansipaation merkittävin voitto oli vuonna 1906, kun suomalaisnaiset saivat äänestää ja asettua ehdokkaiksi seuraavan vuoden eduskuntavaaleissa maailman naisten kärkijoukossa. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että vanhemmat laittoivat myös tyttäriään oppikouluun.

Oppikoulun laajentumista arvosteltiin nimenomaan tyttöjen liian suurella oppilasosuudella, koulunkäynnin aloittamisella ilman riittäviä edellytyksiä, työläistaustaisten oppilaiden suurella määrällä ja koulunkäynnin venymisellä 12-13 vuotiseksi. Toisaalta oppikouluilla on ollut tärkeä asema suomalaisessa koulutuspolitiikassa ja koko yhteiskunnassa. Oppikoulut olivat vaikuttaneet mm. kielikysymykseen, autonomian ajan venäläistämispolitiikkaan sekä naisasia-liikkeen pyrkimykseen naisten aseman kohottamiseksi. (Kaarinen 1995, 151.)

Kun tarkastelee oppikoulun tarvetta 1920- ja 1930-luvulla, niin voi varmasti päätellä, että koulujen tarve oli todella suuri. Tässä artikkelissa ei ole kasvatustieteellisesti eikä filosofisesti määritelty tarkemmin sivistystä eikä käytännöllisyyttä kuin siten, mitä itsenäisyyden alun kirjoittajat ja toimijat ymmärsivät näillä käsitteillä oppikoulukontekstissa. Sekä sivistyksellinen että käytännön tarve näyttävät kulkevan rinnan. Toisille henkilöille sivistyksen lisääntyminen tarjosi uusia kehittymismahdollisuuksia, toisille taas koulutuksen käytännöllisyys ja välineellisyys avasivat teitä nuoren tasavallan tarvitsemiin ammatteihin ja virkoihin. Näiden kouluasioiden vuoksi yhteiskunta on edelleen halukas tarjoamaan kaikille maksuttoman peruskoulutuksen.

Oppikoulujen runsas lisääntyminen ja levittäytyminen ympäri Suomea sekä kouluväen ankarat taloudelliset ja henkiset ponnistelut itsenäisyyden alussa oman opinahjon puolesta loivat sen sivistys- ja käytännön työn pohjan, joka antaa käyttöömme nykyisen monipuolisen ja maailmallakin arvostetun koulujärjestelmämme.

Lähteet ja kirjallisuus

Painetut lähteet

Suomen asetuskokoelma (AsK) 1919, 1925, 1932-1939.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1940 (STVK). Tilastollinen päätoimisto. Helsinki 1941.

Valtiopäivät (VP) 1918-1938: asiakirjat (As. kirj.), liitteet, pöytäkirjat (ptk).

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat (HS) 1918-1927

Hufvudstadsbladet (Hbl) 1921-1937

Ilkka 1924-1926, 1931-1933

Suomen Sosialidemokraatti (SS) 1927, 1936, 1939

Uusi Suomi (US) 1920-1928, 1934

Kirjallisuus ja artikkelit

Autio, Veli-Matti 1986. Ensimmäisen tasavallan kulttuuripoliitiikka 1917-1944. Opetusministeriön historia IV. Kirkollistoimikunta. Opetusministeriö. Järvenpää.

Borg, Olavi 1965. Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880-1964. Porvoo. WSOY.

Kaarninen, Mervi 1995. Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Helsinki. Suomen Historiallinen Seura.

Kiuasmaa, Kyösti 1982. Oppikoulu 1880-1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun. Oulu. Pohjoinen.

Kuusterä, Antti 1986. Valtio ja vapaan kilpailun harhat – valtion panos autonomian ajan jälkipuoliskon taloudellis-sosiaalisessa muutoksessa. Teoksessa Historian päivät 1985. Historiallinen Arkisto 88. Helsinki. SHS.

Männistö, Jyrki 1994. Sivistyksen kylvö. Suomen kansakoululaitos johtavien puoluelehtien mielenkiinnon kohteena vuosina 1918-1939. Acta Universitatis ser A vol. 395. Tampere. Tampereen yliopisto.

Männistö, Jyrki 2007. Kansanopetuksen toteutuminen muutti oppikoulun perustaa. Teoksessa Koululaitos itsenäisen Suomen rakentajana. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja Koulu ja menneisyys XLV. 2007. SKHS.

Pietiäinen, Jukka-Pekka 1995. Yksityisoppikoulut nuorena tasavallassa 1917-1944. Teoksessa Yksityisoppikoulujen historia 1872-1977. Kirj. Jari Salminen, Jukka-Pekka Pietiäinen ja Jouko Teperi. Helsinki. Painatuskeskus Oy.

Suomen taloushistoria 3, 1983. Historiallinen tilasto. Toim. Kaarina Vattula. Helsinki. Tammi.

Teperi, Jouko & Salminen, Jari 1993. Yksityiskoulumatrikkeli 1872-1977. Rauma. Kirjayhtymä.